

PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM

AJALUGU

2013

Hindamisjuhend

- Eksamitööd hinnatakse ainult täispunktides.
- Avatud küsimuste puhul on õigeid vastuseid mitu. Hindamisjuhendis on selliste ülesannete puhul toodud vastuste näited, mida pakuvad kinnitatud õpikud. Iga sisult õige vastus tuleb lugeda õigeks.
- Arutluse hindamiskriteeriumid on esitatud osaoskuste kaupa ning need tuleb kanda eksamitöö lk 2 olevasse tabelisse.

Hindeskaala:

68–75 punkti (90–100 %) hinne 5

53–67 punkti (70–89 %) hinne 4

34–52 punkti (45–69 %) hinne 3

15–33 punkti (20–44 %) hinne 2

0–14 punkti (0–19 %) hinne 1

I OSA. ARUTLUS. 15 punkti

Arutlust hinnatakse 15 punktiga. Õpilane peab valima pakutud teemadest ühe. Kui ta on kirjutanud mitmel teemal, siis hinnatakse neist ühte. Abistavate küsimuste kasutamine arutluse kirjutamisel ei ole kohustuslik. Hinnatakse ainult teemakohast arutlust.

Töö struktuur (2 punkti)

0 – töö ei ole struktureeritud, esitatud on ainult teemaarendus;

1 – töö on struktureeritud, kuid ülesehitus ei ole loogiline: puudub sissejuhatus või kokkuvõte;

2 – töö ülesehitus on tervik (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

Teema avamine ja analüüs (4 punkti)

0 – töö ei ole teemakohane, tekstis esitatu on seostamata või on alla nõutava pikkuse;

1 – töö vastab teemale, kuid on lihtsakoeline jutustus;

- 2 – teema on avatud pealiskaudselt ja ühekülgselt, põhineb valdavalt näidetel;
- 3 – teema on avatud piisavalt, töö on kirjeldav-jutustav;
- 4 – teema on avatud põhjalikult, analüüs põhineb võrdlusel, põhjus-tagajärg seostel.

Ajastu tundmine, orienteerumine ajas (2 punkti)

- 0 – õpilane asetab sündmused valesse ajajärku;
- 1 – õpilane orienteerub ajastus, ajab segamini sündmuste toimumise järjekorra või toob sisse mõned käsitletavas ajas mitte toimunud sündmused;
- 2 – õpilane orienteerub ajas adekvaatselt.

Faktid (3 punkti)

- 0 – töös on jämedad factivead, näiteid/fakte pole esitatud;
- 1 – faktid pole teemaga seotud, töös on mõned kergemad factivead;
- 2 – esitatud on üksikud teemaga seostatud faktid;
- 3 – fakte on esitatud piisavalt.

Järeldused ja hinnangud (2 punkti)

- 0 – järeldused ja hinnangud puuduvad, ei ole teema- või asjakohased;
- 1 – kirjutajal on oma seisukoht, kuid seda ei ole põhjendatud;
- 2 – kirjutajal on oma seisukoht, mis on argumentide ja näidetega põhjendatud.

Õigekiri ja stiil (2 punkti)

- 0 – teksti sõnastus ja õigekiri on puudulik, esinevad tõsised kirjavead;
- 1 – esineb üksikuid sõnastus- ja õigekirjavigu;
- 2 – teksti sõnastus ja õigekiri on korrektsed.

II OSA. ÜLESANDED. 60 punkti

I. Demokraatia ja diktatuur. Maailmamajandus. (10 punkti)

1. Vasta küsimustele teksti ja oma teadmiste põhjal. (5 punkti)

Nimetatakse mõningaid peamisi demokraatliku elustiili tunnuseid. Need oleksid:

- 1) diskussioonivõimalus, üksteise seisukohtade arvestamine ning kompromissivalmidus;*
- 2) seaduslikult tegutseva opositsiooni olemasolu;*
- 3) erinevate väärtushinnangute ja seisukohtade aktsepteerimine;*
- 4) ühe partei või ideoloogia domineerimise võimaluse puudumine;*
- 5) peamiste inimõiguste tunnustamine;*
- 6) vabadus avaldada oma arvamust.*

Tagasivaade minevikku – erinevad vaatenurgad. Ajaloõpetaja käsiraamat. 2000. Lk 16.

1.1. Võrdle tekstile tuginedes demokraatiat ja diktatuuri, too välja kolm erinevust. (3 punkti)

	Demokraatia	Diktatuur
1.	<i>mitu ideoloogiat</i>	<i>üks ideoloogia</i>
2.	<i>inimõiguste tunnustamine</i>	<i>inimõigusi ei tunnustata</i>
3.	<i>õigus oma arvamusel</i>	<i>oma arvamus ei ole lubatud</i>

Tsensuuri ei ole, on kehtestatud tsensuur; opositsiooni olemasolu, opositsioon ei ole lubatud jne. Üks rida on üks punkt. (mõlemad lahtrid täidetud).

1.2. Missugused ideelis-poliitilised voolud esindavad demokraatlikku, missugused diktatuurset mõtlemist? Paiguta kõik voolud õigele reale. (2 punkti)

Liberalism, sotsiaaldemokraatia, fašism, konservatism, natsionaalsotsialism, kommunism.

Hindamine: 1 p arvestada kolme elemendi õigel nimetamisel (demokraatia ja diktatuuri kohta eraldi).

Demokraatia: ***liberalism, konservatism, sotsiaaldemokraatia.***

Diktatuur: ***fašism, natsionaalsotsialism, kommunism.***

2. Ülemaailmne majanduskriis. (5 punkti)

2.1. Kes on fotol kujutatud USA president, kelle poliitika tõi USA ülemaailmsest majanduskriisist välja? (1 p)

Franklin Delano Roosevelt. Piisab perekonnanimest, kuigi on olnud president Theodore Roosevelt (1901–1909). Küsimus puudutab ülemaailmset majanduskriisi maailmasõdade vahel.

2.2. Kuidas nimetati tema poolt algatatud tegevuskava majanduskriisi ületamiseks USA-s? (1 punkt)

Uus kurss või New Deal.

2.3. Tähista ristiga (X) kas väide iseloomustab elu USA-s 1920. või 1930. aastatel. (3 punkti, kõik õiged 3 p; 3–4 õiget 2 p; 1–2 õiget 1 p)

1920. aastad	Iseloomulik joon	1930. aastad
	Riik hakkas hoolitsema abivajajate eest, makstes töötutele abiraha ja vanuritele pensioni.	+
	Kehtestati kontroll panganduse üle.	+
+	Tehastes hakati laialdaselt kasutama konveiereid.	
	Põllumeestele tehti ettepanek vähendada tootmist ning riik maksis vähendamise eest hüvitist.	+
+	Raha laenati nii kaupade ostmiseks kui ka äri alustamiseks.	

II. Diktatuurid Euroopas. (12 punkti)

1. Kes on pildidel kujutatud isikud? Mis riike nad juhtisid? (2 punkti, õige isik ja riik koos annavad punkti)

Piisab perekonnanimest, NSVL asemel võib olla Venemaa või Nõukogude Venemaa.

Vasakpoolne pilt:

Isik: **Adolf Hitler**

Riik: **Saksamaa**

Parempoolne pilt:

Isik: **Jossif Stalin (Džugašvili)**

Riik: **NSV Liit (NSVL)**

2. Iseloomusta totalitaarset riiki. (5 punkti)

Võimalik hulk erinevaid vastusevariante.

2.1. Valitsemine. (2 punkti)

a) **lihtinimese eeskujuks juht;**

b) **juht toetus valitsevale või ainsale lubatud parteile.**

2.2. Majandus. (1 punkt)

Plaanimajandus.

2.3. Ajakirjandus. (2 punkti)

a) **tsensuur;**

b) **propaganda.**

3. Euroopa poliitiline kaart. Demokraatlikud ja diktatuuririigid. (5 punkti)

3.1. Võrdle, kas 1920. ja 1938. aastal valitses tabelis toodud riikides demokraatia või diktatuur. Märki iga riigi juurde vastavatesse lahtritesse rist (X). Kasuta atlasest kaarte 90 ja 91 (lk 82). (3 punkti, 6–7 õiget 3 p, 4–5 õiget 2 p, 3 õiget 1 p)

Hindamisel jälgida ridu. Õigesti tähistatud rida on üks punkt, ühe vale ristikesega punkti anda ei saa.

1920. aasta		Riik	1938. aasta	
demokraatia	diktatuur (autoritaarne ja totalitaarne)		demokraatia	diktatuur (autoritaarne ja totalitaarne)
X		Saksamaa		X
	X	Ungari		X
X		Austria		X
X		Tšehhoslovakkia	X	
X		Poola		X
X		Soome	X	
	X	Nõukogude Venemaa/ Nõukogude Liit		X

3.2. Mis riikides oli kogu vaadeldava aja demokraatia? Nimeta kaks riiki. (1 punkt)

Soome ja Tšehhoslovakkia. Peavad olema nimetatud mõlemad riigid.

3.3. Mis riikides oli kogu vaadeldava aja diktatuur? Nimeta kaks riiki. (1 punkt)

Ungari ja Nõukogude Venemaa / NSV Liit. Peavad olema nimetatud mõlemad riigid.

III. Eesti Vabariik 1920.–1930. aastatel (8 punkti)

1. Demokraatlik või autoritaarne Eesti Vabariik. (6 punkti)

1.1. Kas loetletud tunnused olid iseloomulikud demokraatlikule või autoritaarsele Eesti Vabariigile? Märki iga tunnuse juurde vastavasse lahtrisse rist (X). (3 punkti, 6–7 õiget 3 p, 4–5 õiget 2 p, 3 õiget 1 p)

1920–1934	Tunnus	1934–1940
X	Tegutses palju poliitilisi erakondi, mis moodustasid koalitsioonivalitsusi.	
X	Ajakirjandus oli vaba, puudus tsensuur.	
	Riigikogu ei käinud koos, riigielu korraldati riigivanema dekreetidega.	X
	Loodi presidendi ametikoht.	X
X	Sagedased valitsusevahetused, vastuolud koalitsioonipartnerite vahel.	
	Eesti kuulutab end neutraalseks.	X
X	Eesti võetakse Rahvasteliidu liikmeks.	

1.1. Kumb perioodidest oli demokraatlik, kumb autoritaarne? (1 punkt)

Vastatud peavad olema mõlemad pooled.

Demokraatlik: **1920–1934.**

Autoritaarne: **1934–1940.**

1.3. Leia loetelust kaks asjaolu, mis viisid Eesti vaikivasse ajastusse. Kirjuta vastused väidete alla. (2 punkti)

Asundustalude rajamine

Kultuurautonoomia vastuvõtmine

Ülemaailmse majanduskriisi mõju

Kommunistide mässukatse 1. detsembril

Vabadussõdalaste (vapside) tegevus

a) Ülemaailmse majanduskriisi mõju

b) Vabadussõdalaste (vapside) tegevus

2. Eesti Vabariigi kultuurielu. (2 punkti)

2.1. Kas väide on õige (Õ) või väär (V). (2 punkti, 4–5 õiget 2 p, 2–3 õiget 1 p)

Õ	Haridustaseme tõstmiseks kehtestati 6-klassiline koolikohustus, laiendati koolivõrku ja ehitati hulk moodsaid koolimaju.
Õ	Tallinna Tehnikaülikool sai oluliseks teaduskeskuseks Tartu Ülikooli kõrval.
V	Teatrielu keskuseks kujunes Tartu, kus asus kolm kutselist teatrit: Vanemuine, Estonia ja Endla.
V	Legendaarne oli maadleja Kristjan Palusalu, kes võitis Moskva olümpiamängudel kolm kuldmedalit.
Õ	Eestis tegutses kaks kunstikooli: Kõrgem Kunstikool Pallas Tartus ja Riigi Kõrgem Kunstikool Tallinnas.

IV. Arenenud tööstusriigid 1950.–1980. aastail. (10 punkti)

1. Sotsiaalne turumajandus. (5 punkti)

1.1. Nimeta kaks turumajanduse tunnust. (2 punkti)

Ettevõtjate vaba konkurents; avatud turg; eraomand; raha stabiilsus; jne.

1.2. Millised olid sotsiaalse turumajanduse rakendamise tagajärjed Saksa Liitvabariigis? (2 punkti)

Kiire tööstustoodangu juurdekasv; tööpuudust peaaegu polnud; tunduvalt tõusis inimeste elatustase; üle poole elanikkonnast kuulus keskklassi; riigis ei toimunud streike jne.

1.3. Seleta mõiste *heaoluühiskond*. (1 punkt)

Ühiskond, kus on saavutatud enamiku kodanike sotsiaalne ja majanduslik turvalisus, mille eest vastutab peamiselt riik.

Sõnastatud peab olema heaoluühiskonna olemus.

2. Majanduslik lõimumine. (2 punkti)

2.1. Mis oli Euroopa Liidu asutamise eesmärk? (1 punkt)

Ühendada majanduslikult ja poliitiliselt Euroopa riike või arendada Euroopa riikide majanduslikku ja poliitilist koostööd.

2.2. Millal ühines Eesti Euroopa Liiduga? Kirjuta aasta. (1 punkt)

2004. aastal.

3. Töö pildiga. Vasta küsimustele pildi ja oma teadmiste põhjal. (3 punkti)

3.1. Mis riigi poliitik oli Martin Luther King? (1 punkt)

USA.

3.2. Mis oli Martin Luther Kingi tegevuse eesmärk? (1 punkt)

Mustanahaliste (neegrite) olukorra parandamine.

3.3. Milline oli Martin Luther Kingi tegevuse mõju? (1 punkt)

Mustanahaliste õigused laienesid, probleemide lahendamine rahumeelsel teel jne. Iga sisult õige vastus annab punkti.

V. Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamine. (11 punkti)

1. Vasta küsimustele allika ja oma teadmiste põhjal. (4 punkti)

Arnold Rüütli meenutused.

„.... Suveräänsusdeklaratsioon kui tähis iseseisvuse taastamisel tunnistas kõrgeimaks riigivõimu kandjaks ja teostajaks eesti rahva. Ülemnõukogu otsusega juunist 1988 oli juba taastatud ka rahvussümboolika ning detsembris 1988 sai eesti keel riigikeele staatuse. Oma valmisolekut võtta vastutus kõrgema riigivõimu kandjana oli rahvas demonstreerinud koondumisel Rahvarindesse juba 1988. aasta suvel.”

Riikliku iseseisvuse taastamine parlamentaarsel teel aastatel 1990–1992. Rahvusvaheline ajalookonverents 21.–22. august 2008. Ettekannete kogumik. Koostaja A. Veetõusme. 2009. Lk 96.

1.1. Milline on suveräänsusdeklaratsiooni tähtsus Eesti ajaloos? (1 punkt)

Selle põhjal on kõrgeimaks riigivõimu kandjaks eesti rahvas.

1.2. Nimeta veel üks otsus, mis võeti vastu 1988. aastal. (1 punkt)

Eesti keel riigikeeleks, kasutusele võeti rahvussümboolika.

1.3. Mis organisatsioon asutati 1988. aasta aprillis? Too üks näide selle organisatsiooni tegevusest. (2 punkti)

Organisatsioon: **Rahvarinne või Eestimaa Rahvarinne või Rahvarinne Perestroika toetuseks.**

Tegevuse näide: **Eestimaa laul 1988; Rahvusraamatukogu kaablikraavi kaevamine 1988; meeleavaldus ja kommunistliku partei konverentsi delegaatide Moskvasse saatmine 1988; Balti kett 1989.**

2. Vasta küsimustele diagrammide ja oma teadmiste põhjal. (3 punkti)

2.1. Seleta mõiste referendum. (1 punkt)

Piisab, kui vastatud rahvahääletus.

2.2. Mida taheti NSV Liidus referendumil teada saada? (1 punkt)

Kas inimesed soovivad NSV Liidu säilimist.

Õigeks lugeda iga sisult õige vastus, ei ole vajalik sõnasõnaline täpsus.

2.3. Selgita diagrammidele toetudes, milles erinesid referendumite tulemused. Vastamisel kasuta protsente. (1 punkt)

NSV Liidus taheti liitriiki säilitada (77,8%), Eesti ei soovinud NSV Liitu kuuluda (78,4%). Vastuses peab olema kasutatud vähemalt ühel korral protsente õiges kontekstis.

3. Kirjuta daatumi järele rahvusvahelise organisatsiooni nimetus, millega Eesti Vabariik sel aastal ühines. Lisa selle organisatsiooni tegevusvaldkond. (4 punkti)

1991. aastal: **Ühinenud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO).**

Tegevusvaldkond: **Kõikide rahvaste ühendamine, et vältida sõdu, tugevdada rahvusvahelist julgeolekut, kaitsta demokraatiat ja edendada rahvaste mitmekülgset koostööd.**

2004. aastal: **Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO).**

Tegevusvaldkond: **NATO-l sõjaline koostöö.**

VI. Teaduse ja tehnika areng 20. sajandi teisel poolel ja 21. sajandi alguses. (9 punkti)

1. Alljärgnevas tabelis on toodud teaduse ja tehnika saavutused. Kirjuta iga saavutuse juurde üks positiivne ja üks negatiivne mõju. (6 punkti)

Positiivne mõju	Saavutus	Negatiivne mõju
	kosmose vallutamine inimese poolt	
	tuumaenergia kasutuselevõtt	
	Interneti leiutamine	

Õigeks lugeda sisult õiged vastused, nt info liikumise kiirendamine, energia kasutusvõimaluste laienemine, maailmapildi avarustumine jne; kosmose ja tuumaenergia kasutamine sõjalisel otstarbel, teadvalt vale info levitamine jne.

2. Mis ohustab maailma? (3 punkti)

2.1. Mis on terrorismi põhjuseks? (1 punkti)

Mõned riigid, režiimid või rahvusgrupid tunnevad ennast põhjendamatult rõhutuna. Suurriikide ülemvõim; kristliku maailma ja islamimaailma vastuolud jne. Etnilised, kultuurilised, ideoloogilised või usulised tõekspidamised ettekäändena eelnevale.

2.2. Nimeta lisaks terrorismile üks globaalprobleem ja iseloomusta selle olemust. (2 punkti)

Mõjutada avalikku arvamust ja demokraatlike poliitiliste otsuste tegemist vägivalla ning hirmutamise kaudu.